

Fritz Lang je iz Ljutomera odšel kot filmar

Ljutomer–Berlin–Hollywood Zoran Smiljanić je ustvaril nov strip, tokrat o enem največjih filmskih umetnikov

Ker se filmski režiserji Martin Scorsese, Francis Ford Coppola ali Ridley Scott še niso javili organizatorjem Grossmannovega festivala, da bi na velikem platnu predstavili Ljutomersko zgodbo enega največjih filmskih umetnikov, Fritza Langa, ki je v središču Prleki je preživel pol leta, je to storil Zoran Smiljanić. Kot scenarist in risar je ustvaril še en odlični, filmsko dinamičen strip z naslovom *Fritz Lang: Ljutomer–Berlin–Hollywood*.

SIMONA FAJFAR

Več kot primeren napovednik za letošnji Grossmannov festival fantastičnega filma in vina, 21. po vrsti, ki bo potekal od 2. do 6. julija v Ljutomeru, je strip, ki sta ga izdala Kulturno turistično društvo Festival Ljutomer in ZRC SAZU. Na nekaj manj kot 130 straneh je za vedno zapisana zgodovina, seveda s povsem realnim izhodiščem v sedanjosti, zgodovinskimi in nič kaj idealiziranimi podatki iz življenja Fritza Langa in zanimivimi izleti v fantazijo.

Letos mineva 110 let, odkar je v Ljutomeru pol leta živel in ustvarjal avstrijsko-ameriški režiser Fritz Lang (1890–1976), ki velja za enega najvplivnejših filmskih režiserjev 20. stoletja. S svojimi filmi je močno vplival na estetiko in tematiko prihodnjih filmov in ključno oblikoval žanre, kot so noir, triler in znanstvena fantastika.

Zoran Smiljanić
Fritz Lang: Ljutomer–Berlin–Hollywood

Založba ZRC, KTD Festival
Ljutomer, 2025

Kot petindvajsetletnega prostovoljca so ga poslali v šolo za rezervne oficirje, ki je bila v mestecu na obrobju Avstro-Ogrske, v Ljutomeru. »Bival je pri lokalnem advokatu in izobražencu dr. Karolu Grossmannu (1864–1929), takrat že izkušnemu amaterskemu fotografu in snemalcu, katerega posnetki iz leta 1905 veljajo za prve slovenske filmske zapise,« je v uvodu stripa zapisal Tomaž Horvat z Grossmannovega festivala. Lang, ki se

je takrat ukvarjal s slikarstvom in kiparstvom, si je pri krajevnem lončarju uredil kiparski atelje, obenem pa je poučeval risanje.

Prišel kot slikar in kipar

»Grossmann je Langa nedvomno поблиže seznanil in navdušil za filmsko umetnost in tehnologijo. Težko pa je oceniti, kolikšen je bil dejanski vpliv prvega slovenskega filmarja na Langa v njegovih formativnih letih,« piše Horvat in nadaljuje: »Dejstvo pa je, da je Fritz Lang leta 1915 v Ljutomer prišel kot slikar in kipar, odšel pa je kot filmar. Ostalo je zgodovina.«

Zato v Ljutomeru od leta 2005 organizirajo Grossmannov festival fantastičnega filma in vina, ki je posvečen zgodovini oziroma Grossmannovemu svetovljanskemu in pionirskemu duhu. Obiskovalcem, to je pravim filmskim ljubiteljem, ki so pripravljeni eksperimentirati z mejami dobrega okusa in morale, ponujajo program fantastičnih, grozljivih, divjih in kulturnih filmov. »Naš namen je, da bi vsaj delno povrnili nevarnost in drznost sodobni kinematografiji, ki s svojo mlačnostjo, politično korektnostjo in željo po vsesplošnem ugajanju vse bolj izgublja nekdanji ugled, vpliv, kreativnost ter s tem tudi gledanost,« pravijo na spletni strani festivala.

Festivalsko dogajanje je tudi izhodišče Smiljanićevega stripa, v katerem potem Lang pripoveduje o svojem življenju, dejstva, ki jih je rad spreminjal, pa postavljajo v

Zoran Smiljanić o Langu pravi: »Mož nasprotij. Eden tistih velikih ustvarjalcev, s katerimi osebno ne bi hotel imeti opravka, kot stripovski junak pa je bil naravnost idealen.« FOTO SIMONA FAJFAR

pravo luč tudi Langu nenaklonjeni sodelavci in znanci. Seveda pa ne gre brez fantazije oziroma zombijev, robotov in drugih fantastičnih

bitij, ki jih je v svojih filmih upodobil Lang.

Smiljanić priznava, da so ga njegovi filmi zaznamovali že kot

otroka. Stripar z odlično filmsko izobrazbo je navdušen nad Langom, še posebej nad *Utrujeno smrtjo*, *Nibelungi*, *Metropolisom*, *Špijoni* in filmom *M – mesto išče morilca*. Kot pravi, so ga »navdušili z modernim pristopom, izvirnimi režijskimi rešitvami, hitrimi reži, nenavadnimi manevri kamere, osupljivo likovnostjo, izbranim dizajnom, šokantnimi temami, igro svetlobe in sence, v katerih je praviloma zmagala tema, tako likovno kot vsebinsko«.

Lang je teatralen, megalomanski, včasih germansko trd, ga opisuje. »Predvsem pa je bil drzen, provokativen, angažiran, preroški in tudi duhovit režiser, ki je rad rušil tabuje in dosegel tisto, za kar so mu rekli, da se ne da ali ne sme.« Languovo življenje je bilo ena sama velika pustolovščina, pravi Smiljanić, saj je doživel in preživel dve svetovni vojni, dve veliki ideologiji 20. stoletja, nemi, zvočni in barvni film, ponižanje in slavo, ljubezen in sovraštvo ter življenje in smrt: »Mož nasprotij. Eden tistih velikih ustvarjalcev, s katerimi osebno ne bi hotel imeti opravka, kot stripovski junak pa je bil naravnost idealen.«

Tretja generacija slovenskih striparjev

Eden najvidnejših striparjev pri nas še pravi, da je ta strip narisal sproščeno in z lahkoto: »Frftal sem med realizmom, nemškim ekspresionizmom in noirjem, skakal od nadrealizma do fanta-

stike, si znotraj danih okvirov privoščil bolj ali manj vse, kar mi je prišlo na misel. Večino časa sem užival. Upam, da boste tudi vi.«

Zoran Smiljanić, ki je nekaj časa ustvarjal pod psevdonimom Vittorio de la Croce, spada v tretjo generacijo slovenskih striparjev, ki je pod vplivom francoskega novega vala in tretje generacije hrvaških striparjev avanturistični strip zamenjala s stripom, ki je kritiziral ne le mračno prihodnost, ampak tudi mračno sedanjost. Nase je opozoril že z za takratni čas šokantnim stripom *1945*. Podobno je bilo s *Hardfuckersi* med letoma 1987 in 1991. Med letoma 2006 in 2016 je narisal monumentalno delo *Meksikajnarji*, potem pa je leta 2018 njegov strip *Ivan Cankar* postal knjiga leta. Po Cankarju se je lotil še Plečnika leta 2021 in Kajuh leta 2023. Strip o Fritzu Langu samo potrjuje, da je nesporno eden naših največjih mojstrov te likovne zvrsti.

Knjiga vsebuje dva predgovora o tem, kako in zakaj je strip nastal – enega je napisal Tomaž Horvat, drugega Zoran Smiljanić – in razmišljanje Marcela Štefaniča jr. o Fritzu Langu kot junaku našega časa. V njej je tudi Langova filmografija od leta 1917, ko je po njegovem scenariju nastal film *Bič*, ki ga je režiral Adolf Gartner, prek legendarnega *Metropolis*a iz leta 1927 do zadnjega, filma *Prezira* leta 1963. Ne manjka niti seznam literature in videov o Langu.